

ORMER PERSPEKTİF SERİLERİ

MAYIS 2015, NO: 13

ORMER
SAMEC

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
Center for Middle Eastern Studies
مركز دراسات الشرق الأوسط

ÇOK KUTUPLU İÇ SAVAŞ SARMALINDA LİBYA; AKTÖRLER VE İTTİFAKLAR

FURKAN POLAT

Lisans derecesini 2013 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladıktan sonra aynı yıl Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2014'te Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayan Polat, halen Ortadoğu Çalışmaları Merkezi'nde Libya'nın iç ve dış siyaseti üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Giriş

Kaddafi rejimi tarafından 1996'daki hâpishane baskınında öldürülen 1.200 tuktunun avukatı ve muhalefetin sembollerinden Fethi Terbil'in 15 Şubat 2011'de rejim tarafından tutuklanması Libya devriminin fitilini ateşlemiştir. Yaşanan bu olaya muhalefet tarafından verilen tepki 17 Şubat'ta "Öfke Günü" gösterilerine dönüşmüştür. Rejimin muhaliflere sert müdahalesi protestoların ülke geneline yayılmasına neden olmuş ve kanlı bir iç savaşa gebe olan devrime ortam hazırlamıştır. Rejim ile muhalifler arasında yaşanan çatışmalar uluslararası toplumun gündemine taşınmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1970 sayılı kararını beraberinde getirmiştir. Taraflar arasında ateşkesin sağlanması ve sivillere yönelik saldırılara son verilmesi yönünde bir çağrı niteliğinde olan bu karar yaşanan çatışmaları dindirmeye yetmemiştir. Rejimin askeri operasyonları genişletmesinin ardından 17 Mart'ta bir araya gelen BM Güvenlik Konseyi, Libya'ya askeri müdahalenin kapısını aralayan 1973 sayılı kararı almıştır. Bu karar neticesinde 19 Mart'ta Fransa ve ABD öncülüğünde oluşturulan koalisyon Libya'ya askeri müdahale gerçekleştire

rerek Kaddafi rejiminin sonunu getirmiştir.

Rejimin yıkılmasının ardından gündeme gelen federalizm tartışmaları, silahlı grupların yeni sisteme entegrasyonu ve modern devlet kurumlarının inşası devrim sonrası kurulan hükümetlerin tamamının yüzleşmek zorunda olduğu sorunlar olarak adlandırılabilir. Bu çalışma devrim sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan ve varlığını günümüze dek müdafaa eden Libya'daki silahlı grupları incelemek ve bu grupların yeni sisteme entegrasyon serüvenini ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Libya'da yaşanan iç savaşın ve bölünmüşlüğü nedenlerine de kısaca değinen çalışma bölgesel aktörlerin Libya'daki iç savaşa yönelik tutumlarını ele alarak çatışmanın boyutlarına değinmiştir.

1. Devrim Sonrası Silahlı Grupların Entegrasyonu

Ekim 2011'de 42 yıllık Kaddafi rejiminin yıkılmasının ardından Libya, devrimin getirdiği bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Devrim esnasında toplumun tüm kesimlerinin rejime karşı silahlandırılması Kaddafi'nin sonunu hızlarsa da bu silahlanma devrim sonrası süreçte yeni yönetimin yüzleşmesi gereken en temel problemlerden biri olmuş-

Devrim esnasında toplumun tüm kesimlerinin rejime karşı silahlandırılması Kaddafi'nin sonunu hızlandırsa da bu silahlanma devrim sonrası süreçte yeni yönetimin yüzleşmesi gereken en temel problemlerden biri olmuştur.

Entegrasyon sürecinin başarısızlık nedenleri gerek Libya'nın çok katmanlı toplumsal yapısının tezahürü olan aktörlere gerekse Kaddafi rejiminin gelişime fırsat vermeyen sistemine mal edilebilir.

tur. Devrim süresince muhaliflerin koordinasyonunu sağlama görevini üstlenen Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) devrim sonrası süreçte ise yeni Libya'nın inşası ile meşgul olmuştur. Bu bağlamda UGK'nın ana gündem maddelerinden biri olan güvenlik birimlerinin tesisi ve bu birimlere silahlı grupların entegrasyonu iki ayaklı bir formül ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu formülün bir ayağını Libya Ordusu olarak tasarlanan ve Genelkurmay Başkanlığı ile Savunma Bakanlığı bünyesinde kurulan Libya Kalkanı Kuvvetleri (LKK) diğer ayağını ise İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan ve daha çok kolluk kuvvetleri vazifesi görmesi amaçlanan Yüksek Güvenlik Komitesi (YGK) oluşturmuştur.

Libya Kalkanı Kuvvetleri

Kaddafi rejiminin yıkılmasının ardından Ulusal Geçiş Konseyi'nin (UGK) karşı karşıya kaldığı en önemli konulardan biri olan silahlı grupların uyum sorunu 2012 yılında Libya Kalkanı Kuvvetleri'nin (LKK) kurulması ile aşılmaya çalışılmıştır. Eski rejimin "kalıntıları" ortadan kaldırmayı amaçlayan UGK bu yeni güvenlik birimini Libya Ordusu şeklinde tanımlamış ve başkanlığına Abdürrahim el-Kib hükümetinin Savunma Bakan Yardımcısı ve Kaddafi döneminin emekli generallerinden olan Yusuf el-Menguş'u atamıştır. Başta Misrata, Zintan, Bingazi, Humus ve diğer kentlerden katılımın sağlandığı LKK doğu, batı ve merkez olmak üzere üç ayrı bölge komutanlığına ayrılmış ve oluşum itibarıyla farklı ideolojilere ve politik hedeflere sahip on iki gruba bünyesinde barındırmıştır.¹ Bu grupların değişik bölgelerden gelmesi ve farklı hedeflere sahip olması entegrasyon sürecini olumsuz etkilemiştir. Örneğin Merkez Kalkan kuvvetleri Misratalı milislerin yoğunlukta olduğu bir birim iken Libya Kalkanı Bir Bingazili radikal milislerin yoğunlukta olduğu bir birimdir. Yine Bingazili milislerden oluşan ve daha ılımlı bir çizgiye sahip olan Rafallah Şati Tugayları Libya Kalkanı Yedi adlı birimi oluşturmuştur.² Görüldüğü üzere farklı ideolojik kökenlere sahip ve çeşitli bölgelerde faaliyet gösteren milis gruplar bir çatı altında toplanmaya çalışılmış ve süreç içerisinde kutuplaşmalara imkân tanıyan bir model uygulanmaya çalışılmıştır.

Yüksek Güvenlik Komitesi

Silahlı grupların entegrasyon sürecinin bir diğer ayağını oluşturan Yüksek Güvenlik Komitesi (YGK) Ekim 2011 tarihinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Silahlı

grupların yeni sisteme uyumunu amaçlayan YGK, çoğunluğu Trablus merkezli olmak üzere yetmiş farklı grubu içinde barındırmıştır.³ Yeni dönemin kolluk kuvvetleri olarak tasarlanan YGK'nın diğer amaçları ise devrim sonrası ülkedeki kaotik ortama son vererek güvenliği tesis etmek ve devrim esnasında ve sonrasında işlenen suçları araştırıp faillerini yakalamak olarak belirlenmiştir. Saraya İsnad, Kuvvet İsnad ve Fırag İsnad olmak üzere üç ayrı destek biriminden oluşan YGK'nın bu birimleri LKK'da olduğu gibi farklı ideolojik kimliklere ve politik hedeflere sahip olan gruplardan meydana gelmiştir. LKK'da olduğu gibi bu farklılıklar entegrasyon sürecinden elde edilmeye çalışılan verimi olumsuz etkilemiş ve Libya'daki kaotik durumun varlığını korumasına neden olmuştur. Bir mülakatta bu konuya değinen YGK'nın Trablus komutanı Haşim Bişr, Saraya ve Fırag birimlerinin kendisinden habersiz bir şekilde hareket ettiğini ve bu birimlerin ulusal otoriteyi tanımadığını ifade etmiştir. YGK'ya entegre olmaya çalışan taraflar arasındaki uyuşmazlığı ortaya koyan bir diğer örnek ise YGK'nın etkili isimlerinden biri olan Abdürrauf Kara'nın bir mülakatta sarf ettiği sözlerdir. Selefî kimliği ile tanınan Kara'nın "Demokrasiden nefret etmeme rağmen Libya halkının büyük çoğunluğu demokrasi talebinde bulunursa destek vereceğim" şeklindeki açıklaması entegrasyon sürecine dahil olan grupların birden çok yeni Libya algısına sahip olduğunu göstermiştir.⁴

Entegrasyon Sürecinin Akıbeti

Stratejik bir yöntem ve şeffaflıktan mahrum bir anlayış ile yürütülmeye çalışılan entegrasyon süreci gelinen son nokta itibarıyla başarısızlığa uğramış ve Libya'yı çok aktörlü bir iç savaşa sürüklemiştir. Yaşanan iç savaş entegrasyon sürecinin başarısızlık nedenlerini sorgulanır hale getirmiştir. Entegrasyon sürecinin başarısızlık nedenleri gerek Libya'nın çok katmanlı toplumsal yapısının tezahürü olan aktörlere gerekse Kaddafi rejiminin gelişime fırsat vermeyen sistemine mal edilebilir. İlk olarak aktörler üzerinden gerekçeleri ifade edecek olursak devrimi gerçekleştiren grupların birbirlerinden farklı yeni Libya hayali ile hareket etmeleri entegrasyon sürecinin başarısızlık nedeni olarak gösterilebilir. Çatışan ideolojilere ve politik yol haritalarına sahip olan milis gruplar süreç boyunca sınırlarını keskin çizgilerle belirleyerek hareket etmişlerdir. Siyaset ile iç içe geçen milisler çıkarlarına ters düşen kararlara doğrudan müdahale ede-

rek Libya'nın yönetimini şekillendirme gayreti içerisinde girmişlerdir. Örneğin Abdürrahim el-Kib hükümeti döneminde savunma bakanlığı yapan Usame Cüveyli'nin seküler çizgiye sahip Zintan merkezli grupları (Ka'Ka, el-Savaik, el-Medani) güçlendirme politikası ve aynı şekilde Genelkurmay Başkanı Yusuf el-Menguş'un LKK içinde Misratalı grupları ön plana çıkarma girişimleri ve bu grupların Adalet ve İnşa Partisi ile kurdukları yakın ilişki milis güçler ile siyaset arasındaki bağı göstermesi açısından önemlidir.⁵ Entegrasyon sürecini etkisizleştiren ikinci neden olarak ise Libya'nın geçiş dönemine katkı sağlayacak bir ordu sistemine sahip olmaması gösterilebilir. Kaddafi döneminde darbe korkusu nedeniyle sınırlı donanımlarla zayıf tutulan ordu, yapı itibarıyla de parçalı bir görüntü sergilemiştir. Kaddafi döneminde özel birlikler ile rejimin güvenliği sağlanmaya çalışılmış ve genel olarak bu birliklerin başına Kaddafi ailesine mensup isimler yerleştirilmiştir. Hamis Kaddafi'nin komutasında yer alan ve kapasite açısından sürekli modernize edilen 32. Tugay rejimin güvenliğinden sorumlu tutulmuştur. Rejimin bu anlayışı devrim sonrası tecrübe eksikliğini beraberinde getirmiş ve milisleri tek bir çatı altında toplama faaliyetlerini zayıflatmıştır.⁶

2. İç Savaş Sarmalında Libya

Libya Ordusu'nun 16 Mayıs 2014 tarihinde Ensar eş-Şeria, 17 Şubat Devrimi Şehitleri Tugayı, Libya Kalkanı Bir ve Rafallah Şati Tugaylarına karşı "Onur Operasyonu" adı altında saldırılar gerçekleştirmesi Libya'da yeni bir dönemi beraberinde getirmiş ve ülkeyi bloklaşmaların yaşandığı iç savaşa sürüklemiştir. Doğu Libya'nın önde gelen kabilelerinden olan Ubeydat, Avagir ve Baraghita'nın desteğini alan Hafter "İslamcı" gruplarla savaşında "Onur Operasyonu" bloğuna Saika birliklerini de ekleyerek doğuda iç savaşın taraflarını netleştirmiştir. Hafter'in bu girişimi Libya Kalkanı 1, Rafallah Şati Tugayı, 17 Şubat Devrim Şehitleri Tugayı ve Ensar eş-Şeria gibi selefi grupların Bingazi Devrimcileri Şura Konseyi çatısı altında toplanmasına sebep olmuştur. Doğu Libya'daki bloklaşmaya benzer bir manzaranın yaşandığı diğer bölge ise Batı Libya'dır. Hafter'in hükümeti görevden uzaklaştırma çağrısına destek veren Zintan merkezli tugaylar (Ka-Ka, Medani, Savaik) "Onur Operasyonu" safında yer alarak iç savaşın ülke geneline yayılmasına zemin hazırlamışlardır. Batı Libya'da bu bloğun karşısında ise genel itibarıyla Misratalı ve Trabluslu devrimciler-

den oluşan "Libya Şafağı" koalisyonu yer almıştır.⁷

Libya'daki silahlı grupların siyaset ile kurdukları bağlar göz önüne alındığında benzer bir kutuplaşmanın MGK'da yaşandığını ifade edebiliriz. Temmuz 2012 seçimleri sonrası seküler-dindar rekabeti üzerinden gerçekleşen iktidar mücadelesi istikrarsızlığı körüklemiş ve silahlı grupların oluşumunu ve gelişimini kolaylaştırmıştır. Meclis içerisindeki rekabet iç savaşın şiddetinin artmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanarak ayrışmanın devlet kurumlarına sızmasına neden olmuştur. Geçiş döneminin nihai aşaması olan Temsilciler Meclisi'nin kurulması, iptal edilen Haziran seçimlerinden galip ayrılan Liberaller tarafından oldubittiyeye getirilmeye çalışılmıştır. Güvenlik gerekçesiyle Tobruk'ta toplanan MGK'nın Trablus'a geri dönmesine karşı çıkan Liberaller Tobruk'ta kalarak çalışmalarına Temsilciler Meclisi bünyesinde devam etmiş ve TM'yi Libya halkının meşru temsilcisi ilan etmiştir.⁸ Liberallerin bu girişimine karşılık Müslüman Kardeşler ve siyasi selefler MGK çatısı altında Trablus'ta toplanma kararı almış ve Ağustos ayına gelindiğinde ülke iki parlamentonun, iki ordunun ve iki hükümetin yer aldığı parçalanmışlığa sürüklenmiştir.⁹

3. Libya'daki Aktörlerin Dış Desteği

2011 yılında BM'nin Libya'ya silah ambargosu uygulamasına rağmen devrim sonrası dinmek bilmeyen çatışmalar Libya'daki grupların kimler tarafından desteklendiği sorusunu gündeme getirmiştir. İç savaşta yaşanan kutuplaşmaların somutlaştığı Mayıs 2014 tarihinden itibaren aktörlerin destek gördükleri devletler de belirginleşmeye başlamıştır. Suudi Arabistan, BAE, Türkiye, Katar ve Mısır gibi ülkeler iç savaşa doğrudan taraf olmakla suçlanmış ve Libya'daki kaosun körükleyicisi olarak anılmışlardır. Konu ile ilgili en somut açıklama ise Tobruk merkezli hükümetin Genel Kurmay Başkanı Halife Hafter'den gelmiştir. İtalya'da bir gazeteye verdiği röportajda destek gördükleri devletleri sıralayan Hafter bu ülkelerin Suudi Arabistan, BAE ve Mısır olduğunu belirtmiştir. Röportajında bu ülkelere silah ve mühimmat yardımı aldıklarını belirten Hafter Avrupa'ya da çağrıda bulunarak İtalya ve Avrupa'yı teröristlerden korumak için savaştıklarını ve daha fazla silaha ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.¹⁰ İç savaşta "Onur Operasyonu" koalisyonu safında yer alan bu devletlerden özellikle BAE ve Mısır,

Libya Ordusu'nun 16 Mayıs 2014 tarihinde Ensar eş-Şeria, 17 Şubat Devrimi Şehitleri Tugayı, Libya Kalkanı Bir ve Rafallah Şati Tugaylarına karşı "Onur Operasyonu" adı altında saldırılar gerçekleştirmesi Libya'da yeni bir dönemi beraberinde getirmiş ve ülkeyi bloklaşmaların yaşandığı iç savaşa sürüklemiştir.

Ağustos 2011'de Kaddafi rejiminin başkent Trablus'taki varlığına son verilmesinde kilit rol oynayan Zintanlı milisler, devrim sonrası süreçte siyasiler ile kurduğu yakın bağlar sayesinde güç kapasitesini arttırarak iç savaşın temel aktörleri arasında yerini almıştır.

Libya topraklarına doğrudan saldırılar düzenleyerek iç savaşın seyrinde belirleyici rol oynamışlardır.¹¹ Libya'daki iç savaşın körükleyicisi olduğu iddia edilen diğer ülkeler ise Türkiye ve Katar'dır. Libya Şafağı koalisyonuna destek verdiği iddia edilen Türkiye ve Katar'ın ayrıca ülkedeki radikal unsurlara da silah yardımıyla bulunduğu Tobruk hükümeti tarafından sıkça dile getirilmiştir. Konu ile ilgili bir gazeteye konuşan Tobruk merkezli hükümetin başbakanı Abdullah es-Sini Katar'ın Sudan üzerinden kargo uçaklarıyla Libya Şafağı koalisyonuna silah yardımı yaptığını iddia ederek eğer bu yardımlardan vazgeçilmezse iki ülke ile diplomatik ilişkilere son verileceğini belirtmiştir.¹² Benzer iddiaları Türkiye'ye de yönelten es-Sini Türkiye'nin Libya'daki bazı silahlı gruplara silah, mühimmat ve para yardımı yaptığını iddia ederek Türk şirketlerinin ülkede faaliyetlerine son verileceğini belirtmiştir.¹³ Es-Sini'nin açıklamalarına cevap veren Türkiye, iddiaların "asılsız ve temelsiz" olduğunu vurgulayarak es-Sini'nin Libya halkını temsil etmediğini savunmuştur.¹⁴ Netice itibarıyla Libya'daki iç savaşın aktörleri ve çeşitli iddialar üzerinden bunların dış destekleri tekrarlanacak olursa Hafter'in komuta ettiği "Onur Operasyonu" koalisyonu Suudi Arabistan, BAE ve Mısır tarafından, Trablus ve Misratalı milislerin başını çektiği "Libya Şafağı" koalisyonu ise Türkiye ve Katar tarafından desteklenmektedir.

4. İç Savaşın Aktörleri

4.1 Zintan Merkezli Milisler

Arap ve Berberi halklarının bir arada yaşadığı bir kent olan Zintan 17 Şubat devrimi sürecinde sergilediği direnişle Kaddafi rejiminin yıkılmasında en fazla paya sahip olan muhalif kentlerden biri olma özelliğine sahiptir. Ağustos 2011'de Kaddafi rejiminin başkent Trablus'taki varlığına son verilmesinde kilit rol oynayan Zintanlı milisler, devrim sonrası süreçte siyasiler ile kurduğu yakın bağlar sayesinde güç kapasitesini arttırarak iç savaşın temel aktörleri arasında yerini almıştır. Eski Başbakan Ali Zeydan döneminde mevcut pozisyonunu elde eden Zintanlı milisler, Seyfülislam Kaddafi'nin yakalanması ve bazı uluslararası havaalanlarının kontrolünün sağlanması gibi ses getiren operasyonlar düzenleyerek siyasi ve askeri manevra alanlarını genişletmişlerdir.¹⁵ Zintanlı milisler, Şubat 2014'te Halife Hafter'in MGK'yı feshetme kararına destek vermiş ve bu tarihten itibaren ülkede cereyan eden çatışmalarda "Onur Operasyonu" koalisyonunda yer alarak bu

koalisyonun Batı Libya'daki mücadelesini üstlenmiştir.

Zintan Devrimcileri Askeri Konseyi-(ZDAK)

Kasım 2011 yılında Muhammed Ali Medani tarafından Zintan'da kurulan ZDAK, Cebel-i Nefusa ve Zintan dağlarının bulunduğu bölgede etkili olan 23 milis gruptan oluşmaktadır. 4000'den fazla savaşçıyı bünyesinde barındırdığı tahmin edilen konseyin liderliğini Muhtar Halife Şahub yürütmektedir. Hiyerarşik yapıya sahip olan ZDAK eski Libya ordusu mensupları ve sivil gönüllülerden oluşmaktadır. Konsey, Seyfülislam Kaddafi'nin yakalanmasında rol oynamış ve bu operasyon ile pozisyonunu kuvvetlendirmiştir. Şubat 2014'de Halife Hafter'in darbe girişimine destek verip MGK'yı istifaya çağırarak ZDAK, Mayıs 2014 sonrası Hafter ile ittifak kurarak Trablus ve Misratalı milis kuvvetlerden oluşan Libya Şafağı koalisyonu ile çatışmaktadır.¹⁶

El-Ka'Ka Tugayı

Zintanlı gruplar içerisinde en organize ekip olarak adlandırılan ve sahip olduğu askeri kapasite bakımından da diğer gruplara nazaran güçlü bir profil çizen el-Ka'Ka'nın liderliğini Osman Muleykat yürütmektedir. Mevcut pozisyonuna Usame Cüveylî'nin savunma bakanlığı döneminde kavuşan el-Ka'Ka çoğu profesyonel 18.000 savaşçıdan müteşekkildir. El-Ka'Ka'nın güçlü yapısının Kaddafi döneminin özel birliği olan ve Hamis Kaddafi tarafından komuta edilen 32.Tugay askerlerini bünyesinde barındırmasından da kaynaklandığı ifade edilmektedir. El-Ka'Ka Halife Hafter'in Şubat 2014'teki darbe girişimine destek vermiş ve hükümete istifa çağrılarında bulunarak "Onur Operasyonu" safında yer almıştır.¹⁷

El-Sava'ik Tugayı

Eylül 2011 yılında İsam el Trablusi liderliğinde kurulan el-Sava'ik Tugayı'nın 2000 civarında silahlı personelden oluştuğu düşünülmektedir. Zintan merkezli milisler içerisinde sahip olduğu askeri mühimmat açısından en donanımlı aktörlerden biri olan el-Sava'ik Tugayı Emad el-Trablusi tarafından komuta edilmektedir. Devrim sonrası başkent Trablus'un ve hükümetin güvenliğinden sorumlu olan el-Sava'ik savunma bakanlığı bünyesinde oluşturulan yeni güvenlik sistemine entegre edilmeye çalışılmıştır. Başkent Trablus'ta yaşayan Zintanlılardan oluşan el-Sava'ik'in meşruiyeti, eski Başbakan Ali Zeydan'ın kaçırılması sonrasında sorgulanır hale gelmiştir. El-

Ka'Ka Tugayı ile ittifak halinde olan el-Sava'ik Tugayı diğer Zintanlı milis güçler gibi "Onur Operasyonu" koalisyonunda yer almaktadır.¹⁸

4.2 Trablus Merkezli Milisler

Trablus Askeri Konsey- (TAK)

Libyalı İslami Savaşçılar Grubu'nun (LİSG) bazı üyelerinden oluşan TAK, devrim esnasında diğer aktörler kadar popüler bir milis güç olma özelliğine sahip değildi. Katar'ın sağladığı ekonomik ve politik destekle varlığını sürdüren TAK, entegrasyon sürecinin hayata geçirilmesi ile birlikte Yüksek Güvenlik Komitesi bünyesine kazandırılmıştır. Devrim esnasında liderliğini LSİG'nin önemli figürlerinden biri olan Abdulhakim Bilhac yürütmüştür. TAK, Bilhac'ın el-Vatan Partisi'ni kurarak Temmuz 2012 seçimlerine girmesi sonrası bir dağılma süreci yaşamış ve yeniden aktörler sahnesine çıkışı 2014 yılını bulmuştur. Mart 2014'te MGK'nın güvenlik kaygılarının artması sonrası Nuri Ebu Suheyman tarafından başkent in güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiş ve liderliğine İsa Bedir getirilmiştir. Halife Hafter öncülüğünde kurulan "Onur Operasyonu" koalisyonuna muhalif olan TAK, Misratalı ve Trabluslu milislerin ittifakı sonucu oluşturulan "Libya Şafağı" koalisyonunda yer almaktadır.¹⁹

Libya Devrimcileri Operasyonlar Odası

Libya Devrimcileri Operasyonlar Odası (LDOO) Yüksek Devrimci Konsey'inin (YDK) isim değişikliğine uğraması sonrası Temmuz 2013'te kurulmuştur. Libya ordusuna paralel bir askeri birlik olarak kurulan LDOO Abdürrahman es-Süveyli ve Vissam bin Humeyd gibi radikal olmayan Misratalı İslamcılar in çoğunluğunu oluşturduğu politik bağları güçlü bir gruptur. Siyasetten Men Kanunu'nun meclisten geçirilmesi, eski Başbakan Ali Zeydan'ın kaçırılması gibi Libya'nın kaderini belirleyen pek çok olayda yer alan LDOO MGK Başkanı Nuri Ebu Suheyman döneminde Genelkurmay Başkanlığı bünyesine kazandırılmış ve rejim yanlılarına karşı Trablus'un güvenliğini sağlamada görevlendirilmiştir. Halife Hafter'in darbe girişimi sonrası ülke genelinde meydana gelen çok kutuplu iç savaşta "Libya Şafağı" koalisyonunun bir parçası haline gelen LDOO batıda Zintanlı milis gruplar el-Ka'Ka ve el-

Sava'ik Tugayları ile çatışmaktadır. Bingazi'de ise Vissam bin Humeyd'in liderliğini yaptığı Libya Kalkanı Bir, 17 Şubat Devrimi Şehitleri Tugayı, Rafallah Şati Tugayı, Şehit Ömer Muhtar Tugayı ve Özgür Libya Şehitleri Tugayı gibi radikal olmayan İslamcı gruplar ile ittifak halindedir. Ayrıca Tebu kabilesi ve Amazigler tarafından desteklenmektedir.²⁰

4.3 Misratalı Merkezli Milisler

200'den fazla milis güçten oluşan ve bünyesinde 40.000'den fazla savaşçıyı barındıran Misratalı milisler Kaddafi rejiminin devrilmesinde kilit rol oynamışlardır. Özellikle Misratalı'nın üç ay süren ağır kuşatmaya rağmen rejime karşı savunulmasında, Trablus ve Sirt'e de rejimin kontrolü kaybetmesinde ve Muammer Kaddafi'nin öldürülmesinde başrol oynamışlardır. Misratalı milisler, Müslüman Kardeşlerle köklü bağlara sahip olması nedeniyle Ali Zeydan hükümeti döneminde etkisizleştirilmeye çalışılmıştır. Ali Zeydan hükümetinin etkisizleştirme girişimlerine rağmen entegrasyon sürecinde Libya Kalkanı Kuvvetleri'ne kazandırılan bu gruplar yoğunlukta buldukları LKK'nın kontrolünü ele geçirmişlerdir. "Libya Şafağı" koalisyonunun kurulmasında kilit rol oynayan Misratalı milisler Zintan merkezli gruplarla yoğun çatışmalar yaşamaktadır.²¹

4.4 Bingazi Merkezli Milisler

Farklı ideolojilere ve politik hedeflere sahip irili ufaklı milis güçlerin bulunduğu Bingazi gerek devrim sürecinde gerekse sonrasında çatışmaların en yoğun yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Devrim sürecinde ortak düşman olan rejime karşı birlikte hareket eden bu milisler devrim sonrasında ise sahip oldukları farklılıklar üzerinden çatışmalar yaşamışlardır. Bölgede yaşanan ayrışmanın temel hatlarını İslamcı-Seküler rekabeti belirlediği gibi federalizm talepleri de ayrışmanın kökleşmesinde etkin rol oynamaktadır. Başta Bingazi olmak üzere Doğu Libya genelinde ortaya çıkan bu kutuplaşmaların "düşmanımın düşmanı, dostumdur" anlayışı üzerine inşa edilmesi ittifakları yüzeyselleştirmekte ve çatışma dinamiklerini canlı tutmaktadır. Halife Hafter'in Bingazi'deki "İslamcı" gruplara yönelik başlattığı silahlı mücadele sonrası somutlaşan bu ittifaklardan ilki Bingazi Devrimcileri Şura Konseyidir. Bu konsey el-Kaide bağlantılı Ensar eş-Şeria ile selefi olmakla birlikte "Cihad" anlayışı el-Kaide'den farklı olan Libya

Libya ordusuna paralel bir askeri birlik olarak kurulan LDOO Abdürrahman es-Süveyli ve Vissam bin Humeyd gibi radikal olmayan Misratalı İslamcılar in çoğunluğunu oluşturduğu politik bağları güçlü bir gruptur.

Bölgede yaşanan ayrışmanın temel hatlarını İslamcı-Seküler rekabeti belirlediği gibi federalizm talepleri de ayrışmanın kökleşmesinde etkin rol oynamaktadır.

Devrim sonrası oluşan siyasi tablodan hoşnut olmayan Doğulu kabileler (Ubeydat, Avagir, El-Magarba, Hassi, Katan ve Minifa) 6 Mart 2012'de Berka'da bir araya gelmiş ve federalizm taleplerini dile getirmişlerdir.

Kalkani Bir, Rafallah Şati ve 17 Şubat Devrimi Şehitleri tugaylarının Hafter'e karşı oluşturduğu bir ittifaktır.²² İkinci ittifak ise liderliğini Halife Hafter'in yaptığı "Onur Operasyonu" koalisyonudur. Libya genelini kapsayan bu koalisyon doğuda federalistler tarafından desteklenmektedir.

17 Şubat Şehitleri Tugayı

17 Şubat Şehitleri Tugayı doğu Libya'nın en güçlü ve en donanımlı milis gücü olarak anılmaktadır. 1,500 ile 3,500 arası savaşçıdan müteşekkil olduğu düşünülen grubun kuruculuğunu İsmail el-Sallabi yapmıştır. Selefi akımın etkin olduğu grup cihat algısındaki farklılık nedeniyle el-Kaide ve benzeri örgütlerden farklılık göstermektedir. Devrim sonrası süreçte savunma bakanlığı bünyesinde entegrasyon sürecine dahil olan grubun günümüzde liderliğini Fevzi Bukatif yürütmektedir.²³

Rafallah Şati Tugayı

Rafallah Şati Tugayı 17 Şubat Şehitleri Tugayı'nın bir kolu olarak Bingazi'de faaliyet göstermektedir. Yaklaşık 1000 savaşçıyı bünyesinde barındırdığı düşünülen grubun kuruluş döneminde liderliğini İsmail el-Sallabi yapmıştır. Günümüzde ise tugayın liderliğini Muhammed el-Garabi yürütmektedir. Hafter'in Doğu Libya'da İslami gruplara yönelik savaş ilanının ardından 17 Şubat Şehitleri Tugayı ile birlikte Bingazi Devrimcileri Şura Konseyi adlı koalisyona katılmıştır.²⁴

Ensar eş-Şeria

Bingazi, Derna ve Sirte'de varlık gösteren Ensar eş-Şeria Libya'daki en güçlü radikal grup olarak adlandırılmaktadır. Örgütün kuruluşunda kilit rol oynayan ve bir dönem Bingazi komutanlığını yürüten Muhammed Ali el-Zahavi Eylül 2014'te Onur Operasyonu ile girdiği mücadelede ölmüştür.²⁵ Ensar eş-Şeria'nın bir diğer kilit ismi ise örgütün Derna komutanı Süfyan Bin Kumu'dur. El-Kaide ile bağlantılı olan örgüt devrim sonrası süreçte gerçekleştirdiği operasyonlarla adından söz ettirmiştir. Özellikle Eylül 2012'de Bingazi'de ABD'nin Libya elçisi Christopher Stevens'in ve Kaddafi muhalefetinin önemli isimlerinden General Abdül Fettah Yunus'un öldürülmesinde başrol oynamıştır. Ensar eş-Şeria'nın dışında bölgede doğrudan el-Kaide'nin de varlık gösterdiği bilinmektedir. 200'e yakın savaşçıya sahip olan el-Kaide'nin Libya liderliğini Abdul Basit Azzouz yürütmekteydi. Ensar eş-Şeria ile ortak operasyonlar düzenleyen el-Kaide Cristopher Stevens'in öldürülmesin-

den sorumlu tutulmuştur. Aralık 2014'te sahte pasaportla Türkiye'ye giren Azzouz, CIA ve MİT'in düzenlediği ortak operasyonla yakalanmıştır.²⁶ İç savaş süresince pek fazla gündeme gelmeyen örgüt özellikle Sudan, Çad, Yemen ve Suudi Arabistan'dan gelen savaşçılarla Doğu ve Güney Libya'da kamplar oluşturmuş ve el-Kaide bağlantılı gruplara destek sağlamıştır.

4.5 Federalistler Sirenyaka Ordusu

Sirenyaka Geçiş Konseyi'nin silahlı kanadı olan Sirenyaka Ordusu komutanlığını Hamit Hassi yürütmektedir. Sirenyaka Ordusu'nun temel amacı Libya'nın tarihi siyasi yapısı olan üç bölgeli federal sistemin yeniden inşasını sağlamaktır. Devrim sonrası oluşan siyasi tablodan hoşnut olmayan Doğulu kabileler (Ubeydat, Avagir, El-Magarba, Hassi, Katan ve Minifa) 6 Mart 2012'de Berka'da bir araya gelmiş ve federalizm taleplerini dile getirmişlerdir. Berka Konferansı olarak tarihe geçen görüşmeler Batı Libya kabileleri ve Trablus hükümeti tarafından tepkiyle karşılanırsa da federalizm yanlılarının tek çatı altında toplanmasını sağlamıştır.²⁷ Günümüzde de varlığını koruyan federalistler Halife Hafter'in "İslamcı" gruplara yönelik saldırılar başlatmasının ardından oluşturulan "Onur Operasyonu" koalisyonunda yer almışlardır.

Sirenyaka Koruma Kuvveti

Mayıs 2013'te Sirenyaka Geçiş Konseyi'nden ayrılan Sirenyaka Siyasi Bürosu (SSB) Doğu Libya'daki federalizm yanlısı bir başka gruptur. İçişleri Bakanlığı, Petrol Şirketi ve Savunma Güçleri şeklinde örgütlenen SSB'nin güvenliğini 23.000 savaşçıdan oluşan Sirenyaka Koruma Kuvveti üstlenmiştir. Bir dönem Petrol Tesisleri Muhafızları (PTM) adlı birliğin liderliğini yürüten İbrahim Cudran SSB'nin liderliğini yürütmektedir. PTM'deki görevinden alındıktan sonra Temmuz 2013'te kendisine bağlı birliklerle ülkenin en önemli petrol rafinerileri olan Ras Lanuf, Sidre ve Zeytuna petrol rafinerilerinin kontrolünü ele geçiren Cudran, hükümetten doğuya daha fazla otonomi ve petrol gelirinden daha büyük pay vermesini talep etmiştir. Mart 2014'te Trablus hükümetinin onayı olmadan Kuzey Kore bandıralı Morning Glory adlı gemiyle petrol ihraç etmeyi deneyen Cudran'ın bu girişimi ABD tarafından engellenmiştir. Morning Glory hadisesi Ali Zeydan hükümetinin istifasını beraberinde getirdiği gibi iç savaş giden süreci de hızlandırmıştır.²⁸

4.6 İç Savaşın Yeni Aktörü; "İslam Devleti" (İD)

Şubat ayında gerçekleştirdiği ani saldırıyla Sirte kentini ele geçiren İslam Devleti'nin (İD) bu saldırı esnasında rehin aldığı 21 Mısırlı Kıpti'yi öldürmesi örgütün Libya'daki varlığını gündeme getirmiştir. İD'nin Libya'daki varlığı Nisan 2014'te Suriye'den dönen Bittar Tugayına dayandırılmaktadır. 2011 yılında Suriye'deki halk hareketlerinin iç savaşa dönüşmesi radikal gruplar için yeni bir yaşam alanı sunmuş ve bölgedeki pek çok ülkeden Cihad-i Selefilere Suriye'ye akınını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Derna'dan birkaç yüz kişilik bir grup Suriye'ye gitmiş ve 2012'de Bittar Tugay çatısı altında birleşmişlerdir. Nisan 2014'te Libya'ya geri dönen bu grup Derna'da İslami Gençlik Şura Konseyi (İGŞK) adı altında yeniden yapılanmaya gitmiş ve Hafter'in darbe girişimi sonrası oluşan istikrarsızlıktan da faydalanarak güçlenme sürecine girmiştir. Libya'daki diğer radikal gruplara nazaran daha zayıf bir yapıya sahip olan İGŞK'nın Haziran 2014'te İD'nin lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye bağlılığını bildirmesi ve bu bildiri Ebu Bekir el-Bağdadi tarafından kabul edilmesi örgüt için güçlenme sürecinin önemli bir aşaması olmuştur.²⁹ Güçlenme sürecinin bir diğer aşaması ise saldırılar gerçekleştirebilecek savaşçı kaynağını sağlamaya yönelik Doğu Libya'da kurulan kamplardır.³⁰ Aralık 2014'te ABD'li komutan David Rodriguez tarafından gündeme getirilen bu kamplar yaklaşık iki aylık bir süre içerisinde İD'nin savaşçı ihtiyacına cevap vermiş ve Şubat ayında Hüseyin el-Karami liderliğinde sayıları 200 ile 400 arasında olduğu tahmin edilen bir grup savaşçı Sirte kentini ele geçirmiştir. İD'nin 21 Mısırlı Kıpti'yi öldürmesi dışında İran elçiliğine, Mabruk ve Bahi petrol sahalarına ve Kubah kasabasına yönelik bombalı saldırılar gerçekleştirmesi örgütün ses getiren eylemleri olarak ifade edilebilir. Halen Sirte'de varlığını sürdüren İD, Libya Şafağı koalisyonunun gerçekleştirdiği operasyonlar neticesinde kentin merkezine sıkışmış durumdadır.³¹

Sonuç

Libya halkı için Kaddafi rejiminin devrilmesi özgürlüğün ve müreffehliğin aracı olarak görülse de Libya'nın onları bu hedeflere ulaştıracak siyasi kültür ve kurumlardan mahrum olması yeni dönemde en büyük dezavantaj olarak adlandırılabilir. Devrim sonrası ülke genelinde 400 bin civarında savaşçıyı bünyesinde barındıran farklı milis güçlerin varlığı

oluşturulacak yeni kurumların görev ve şeklini belirlemede kilit rol oynamıştır. Modern devlet kurumlarının oluşumunda belirleyici rol üstlenen bu milis güçler çıkar çatışmasını hemen hemen har alanda yaşamışlardır. Devrim sonrası başlatılan entegrasyon süreciyle mevcut ayrışmalara engel olunmaya çalışılsa da milislerin entegrasyon araçlarını sıçrama tahtası olarak görmesi süreci olumsuz yönde etkilemiştir.

Entegrasyon sürecinden beklenen verimin alınmaması ve milislerin meşru otoritelerden bağımsız hareket etmesi siyasi istikrarsızlıkla birleşince günümüzde Libya'nın karşı karşıya kaldığı çok aktörlü bir iç savaş söz konusu olmuştur. Devrim esnasında elde ettikleri güç ile buldukları bölgelerde egemen olma mücadelesi veren aktörler Halife Hafter'in darbe girişimi sonrası meşruiyet sağladıkları parlamentonun bölünmesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Yasal zeminde yaşanan bu bölünme siyasilere yakın bağlara sahip olan milisleri de etkilemiş ve çok kutuplu bir iç savaşı beraberinde getirmiştir. Devrim sonrası federalizm talepleri, petrol ve silahlı grupların entegrasyonu gibi köklü sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan Libya parlamentodaki parçalanmayla güç kaybı yaşamış ve bu sorunların üstesinden gelecek ulusal birlik hükümetini kurmakta zorlanmıştır.

Libya'da yaşanan bu bölünme diğer çatışma alanlarının çözümünü ve bölgesel istikrarın teminini zorlaştırdığından BM'nin en önemli gündem maddeleri arasında yer almıştır. Bu bağlamda BM Libya Destek Misyonu (LDM) Özel Temsilcisi Bernardino Leon liderliğinde gerçekleştirilen barış görüşmeleri iki parlamentolu ve iki hükümetli mevcut bölünmeyi sona erdirmeyi amaçlamakla birlikte silahlı grupların entegrasyonu sorununa da çözüm üretmeyi hedeflemektedir. Barış müzakereleri kapsamına alınmayan radikal grupların Libya'daki varlığı ve her geçen gün güçlenmesi göz önüne alındığında LDM'nin çabalarının somut bir noktaya ulaşmasının zor olduğunu belirtmek yerinde bir ifade olacaktır. Bölgesel güçlerin Libya'daki iç savaşta takındığı tavır, savaşın aktörlerinin sahip oldukları farklılıklar ve çıkarlar bir bütün olarak değerlendirilmedikçe kalıcı bir barışın ve istikrarın oluşturulması mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak Libya'nın çok katmanlı toplumsal yapısına ait tüm kesimlerin temsil edildiği bir siyasal, ekonomik ve güvenlik sisteminin inşası gelinen noktada zaruri görülmektedir.

Şubat ayında gerçekleştirdiği ani saldırıyla Sirte kentini ele geçiren İslam Devleti'nin (İD) bu saldırı esnasında rehin aldığı 21 Mısırlı Kıpti'yi öldürmesi örgütün Libya'daki varlığını gündeme getirmiştir.

SONNOTLAR

- 1 Emile Combaz, Key Actors, Dynamics and Issues of Libyan Political Economy, GSDRC, Nisan .2014, s.14
- 2 Frederic Wehrey Ending Libya's Civil War; Reconciling Politics, Rebuilding Security, Carnegie Endowment for International Peace, Eylül 2014, s.9
- 3 Libya: Militias, Tribes and Islamists, http://www.landinfo.no/asset/3025/1/3025_1.pdf, Ocak 2014, s.19
- 4 Frederic Wehrey, Eylül 2014, s.10-13
- 5 Jason Pack, Karim Mezran, ve Mohamed Eljarh, Libya's Faustian Bargains: Breaking the Appeasement Cycle-Atlantic Council Rafik Hariri Center for The Middle East s.25-40 Mayıs 2014 s.41
- 6 Frederic Wehrey ve Peter Cole, Building Libya's Security Sector, Carnegie Endowment for International Peace, Ağustos 2013.
- 7 "Dawn of Libya forces impose control on Tripoli", Al-Monitor, 24 Ağustos 2014
- 8 "Tobruk parlamentosu meşru değil" Al Jazeera Turk, 6 Kasım 2014
- 9 "Libya'da hükümeti kurma görevi Ömer el-Hasi'ye verildi" Anadolu Ajansı –Libya,25 Ağustos 2014
- 10 "İsrail'in işi çok. Sonra yardım eder" International Press Medya, 2 Aralık 2014
- 11 "Libya'ya müdahalede BAE şüphesi" Al Jazeera Turk, 26 Ağustos 2014
- 12 "Tobruk hükümetinden Katar ve Sudan'a suçlama" Anadolu Ajansı, 15 Eylül 2014
- 13 "Tobruk yine Türkiye'yi suçladı" Al Jazeera Turk, 28 Şubat 2015
- 14 "Dışişleri Bakanlığı'ndan Sini'ye cevap" Al Jazeera Turk, 28 Şubat 2015
- 15 Jason Pack, Karim Mezran, ve Mohamed Eljarh, Mayıs 2014, s.28
- 16 Francesco Finucci, Libya: Military Actors and Militias, Global Security Organization, s.6.
- 17 Jason Pack, Karim Mezran, ve Mohamed Eljarh, Mayıs 2014, s.29.
- 18 Ibid.
- 19 Libya: Militias, Tribes and Islamists, http://www.landinfo.no/asset/3025/1/3025_1.pdf, Ocak 2014, s.13-14.
- 20 Frederic Wehrey,Eylül 2014. s.14-15.
- 21 Libya: Militias, Tribes and Islamists, Ocak 2014, s.14.
- 22 "Fighting between jihadists, Haftar's forces escalates in Benghazi" The Long War Journal, 27 Ekim 2014
- 23 Jason Pack, Karim Mezran, ve Mohamed Eljarh, Mayıs 2014, s.31
- 24 Libya: Militias, Tribes and Islamists, Ocak 2014, s.18.
- 25 "Family members claim leader of Ansar al Sharia in Benghazi has died" The Long War Journal, 23 Ocak 2015
- 26 "Turkish security forces capture Benghazi attack suspect: report" Daily Sabah Turkey, 4 Aralık 2014
- 27 Wolfram Lacher, Is Autonomy for Northeastern Libya Realistic? Carnegie Endowment for International Peace, 21 Mart 2012
- 28 Jason Pack, Karim Mezran, ve Mohamed Eljarh, Mayıs 2014, s.35-39
- 29 Frederic Wehrey, Rising Out of Chaos: The Islamic State in Libya, Carnegie Endowment for International Peace, 5 Mart 2015
- 30 "ABD: IŞİD'in Libya'da eğitim kampları var" Al Jazeera Turk, 4 Aralık 2014
- 31 "Libya'da IŞİD'e saldırı hazırlığı" Al Jazeera Turk, 17 Mart 2015

2014 yılında Sakarya Üniversitesi'nde kurulan Ortadoğu Çalışmaları Merkezi [ORMER], 25 araştırmacı ile bu alanda Türkiye'deki en büyük merkezdir. Ortadoğu bölgesinin siyaset bilimi, sosyoloji, tarih ve ekonomi başta olmak üzere farklı disiplinler aracılığı ile araştırıldığı merkezde, Ortadoğu Çalışmaları alanında Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde eğitim verilen yüksek lisans ve doktora programları yürütülmektedir. Merkezin önemli faaliyetleri arasında iki yılda bir düzenlenen Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi, yılda iki kez çıkarılan Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi ve 2005'ten bu yana yayımlanan Ortadoğu Yıllığı bulunmaktadır.

Sakarya Üniversitesi
Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan / SAKARYA
+90 264 295 3602
ormer@sakarya.edu.tr